

Høringsinnspill til stortingsmelding for klima og naturmangfold 23/5569

Innledning

Folkehelseutvalget i Motvind Norge krever at hensynet til naturen og folkehelse må gå foran økonomi og forbruksvekst. Naturen er grunnlaget for vår eksistens og livskvalitet. Den reduserer luftforurensning, binder karbon, gir oss rent vann og beskytter oss mot negative klimaendringer. Naturen er i tillegg et svært viktig positivt bidrag til vår fysiske og psykiske helse.

Vi mennesker har endret og ødelagt naturen over hele kloden så mye at det truer livsgrunnlaget vårt. Ca. 1 million arter er i dag utrydningstruet. Det er mer enn på noe annet tidspunkt i menneskets historie. 69 % av verdens ville dyrebestander er tapt siden 1970, og vi bruker nesten dobbelt så mye av jordens ressurser som i 1980. (FN`s Naturpanel)

Over 66% av havområdene har blitt endret av oppdrettsanlegg, skipstrafikk, undervannsgruver, havvind og andre prosjekter. Bare 3% av verdens havområder er fri for menneskelig påvirkning.

Hovedårsaken til den globale naturkrisen er måten vi (ikke) verdsetter naturen på i politiske og økonomiske beslutninger. Dermed er også nøkkelen til å løse naturkrisen tett koblet til verdsetting av naturens verdier. Vi kan ikke fortsette å bare legge økonomiske verdier til grunn for beslutninger som berører naturen vår. Klimatiltak er ikke akseptable hvis de kommer i direkte konflikt med natur, menneskerettigheter og lovverk. FN påpeker dette i sine rapporter om naturmangfold.

Natur og folkehelse

Det har kommet mye forskning de siste 30 årene som viser at tilgang på natur har store positive effekter på folkehelsen. Både fysisk og psykisk. Friluftsliv skaper livskvalitet. Fysisk aktivitet er den faktor som har størst effekt på vår totale helsetilstand. Kombinert med naturopplevelser blir den positive effekten enda bedre. Dette er hovedkonklusjonen i rapporten «Naturopplevelse, friluftsliv og vår psykiske helse», utgitt av Nordisk Ministerråd i 2009. Rapporten er basert på oppdatert kunnskap fra Norge, Sverige og Danmark, supplert med utenlandske studier.

Analysen av de aktiviteter som særskilt karakteriserer den psykisk friskere del av befolkningen, dvs. de naturbaserte aktivitetene, viser at de gir en bred allsidig psykisk, sosial og fysisk stimulans, bedømmes av en majoritet av befolkningen å ha høy helseverdi, og har særskilt gode effekter ved behandling av psykisk uhelse. Analysen forsterkes av at omfattende helseforskning (51 DEL 1 - Kunnskapsgrunnlaget - Sammenhenger I Fysisk aktivitet og psykisk helse) viser at vi for å ha det bra og klare hverdagens utfordringer, må være tilstrekkelig og optimalt aktive både psykisk, sosialt og fysisk. (Norling 2001)

Naturens mentale verdi – et underkommunisert tema

Folk opplever sorg og fortvilelse over å miste de naturkvaliteter som setter farge på deres liv. Denne sorgen er underkommunisert, går lett under radaren, føles vanskelig å formidle, og passer ikke inn i standard hørings skjemaer. Vi snakker om dype verdier som går på naturopplevelse, rekreasjon, landskapsopplevelse, tilhørighet og identitet – og i bredere forstand livskvalitet og folkehelse.

Miljøklagenemnd

Her til lands har vi over 40 forskjellige statlige nemnder. De fleste er saksspesifikke som for eksempel *Likestillings- og diskrimineringsnemnda*, *Utlendingsnemnda*, *Medieklagenemnda*, for å nevne noen. Innen offentlig forvaltning ivaretar Sivilombudsmannen borgernes rettigheter i møte med forvaltningen. Det er derfor påfallende at vi ennå ikke har en tilsvarende ordning for natur- og miljøsaker, som er en av våre viktigste samfunnsinteresser.

Det er neppe tvil om at en rekke uheldige og til dels skandaløse vindkraftutbygginger (eksempelvis anleggene på Frøya, Haramsøya, Stadlandet og Øyfjellet) kunne ha vært unngått dersom Norge hadde hatt en slik ordning.

I mange saker fattes vedtak av ulike sektormyndigheter etter sektorlover. Derfor bør en miljøklagenemnd være sektorovergripende. Den bør påse at miljølovgivning og regelverk overholdes i alle forvaltningsorganer som fatter beslutninger med stor innvirkning på natur og miljø, for eksempel kraftutbygging, gruvedrift, oljeboring, fiskeoppdrett og samferdselstiltak. En uavhengig miljøklageordning sikrer ikke bare den enkeltes rettssikkerhet og at vurderingen av ikke-økonomiske verdier blir ivaretatt, men kan bidra til større tillit og legitimitet for vedtak på natur- og miljøområdet.

Nemndas virkeområde bør i første rekke være innenfor arealsaker og knyttet til bestemmelser innen plan- og bygningsloven, energiloven/vassdragsloven, mineralloven, forurensningsloven og naturmangfoldloven. Klageadgangen bør gjelde for alle som har rettslig klage- og eller søksmålsinteresse, og alle som er forvaltningsrettslige «parter» etter gjeldende lovverk. Virkeområde og klageadgang må utredes nærmere.

Myndighetene bør se seg tjent med å etablere en slik ordning. Det første skritt kan være å utvide myndigheten til Klagenemnda for miljøinformasjon til å gjelde hele natur- og miljøområdet. Det er et forslag som blant annet er fremmet av framtrepende jurister på offentlig rett og miljørettsområdet ved Universitetet i Oslo.

Se for øvrig <https://energiognatur.no/naturen-er-i-praksis-rettslos-vi-trenger-en-miljoklagenemnd/>

Svar på spørsmål:

1. Når vi i 2050 har nådd natur- og klimamål, hva er de tre viktigste grepene som ble gjort i dag for å komme dit?

Energisparing, redusert forbruksvekst og nei til unødvendig kraftkrevende industri. Stans av vindkraftutbygging, nedlegging av anlegg etter endt konsesjonstid, og restaurering av anleggsområdene var viktige grep. Vindkraftutbygging i reindriftsområder ble stanset.

2. Hvilke viktige rammer og hensyn må de to meldingene ha med seg fra ditt ståsted?

Endre måten vi verdsetter naturen på i politiske og økonomiske beslutninger. Vi kan ikke fortsette å bare legge økonomiske verdier til grunn for beslutninger som berører naturen vår. Klimatiltak er ikke akseptable hvis de kommer i direkte konflikt med natur.

3. Arealbruksendringer er en stor utfordring både for natur og klima. Hva bør meldingene legge frem for å sikre at arealbruken fremover bidrar til at vi når natur- og klimamålene?

Meldingene bør inneholde klare planer for oppgradering av eksisterende vannkraft og endringer i skattepolitikken, slik at oppgradering blir gjennomførbart. Det må etableres klare prioriteringer for hva som er forsvarlig bruk av energi. Riktige utregninger av arealforbruk i allerede eksisterende vindkraftanlegg. Det vil si det arealet som faktisk blir berørt av vindturbinene ikke bare det arealet som er brukt til veier og anleggsplasser.

4. Internasjonalt samarbeid er nødvendig og viktig for å løse klima- og naturkrisa. Hvordan kan internasjonalt samarbeid styrkes på klima- og naturområdet i årene fremover?

Internasjonalt samarbeid bør styrkes for å redusere unødvendig forbruk, stimulere til energisparende tiltak både i offentlig og privat sektor, samtidig som det må satses mye mer på å utvikle energisparende teknologi.

5. Naturavtalen er et rammeverk for alle. Hvordan kan vi sikre at alle samfunnsaktører og hele myndighetsapparatet i denne regionen tar sin del av ansvaret for å gjennomføre naturavtalen og stanse tapet av natur innen 2030?

Vi må få alle til å forstå at naturen er grunnlaget for vår eksistens og livskvalitet. Det må legges mye større vekt på at natur reduserer luftforurensning, binder karbon, gir oss rent vann og beskytter oss mot negative klimaendringer.

Myndighetene bør etablere en miljøklagenemnd. Det første skritt kan være å utvide myndigheten til Klagenemnda for miljøinformasjon til å gjelde hele natur- og miljøområdet. Det er et forslag som blant annet er fremmet av framtrepende jurister på offentlig rett og miljørettsområdet ved Universitetet i Oslo.

6. Hva trenger kommuner, næringsliv og andre av kunnskap og virkemidler for å ivareta naturen bedre i denne regionen?

Kunnskap om naturens viktige funksjoner og et regelverk som setter klare grenser for hva slags inngrep som kan tillates. Kommunene må få ressurser til å iverksette tiltak som ivaretar lokal natur.

7. Hvilke andre grep enn vern kan vi ta for å sikre langsiktig beskyttelse og bevaring av viktige naturområder (jamfør mål 3 i naturavtalen)?

Det må bevilges midler til omfattende restaurering av ødelagt natur, og lages landsomfattende planer for hvilke områder som skal restaureres. Når det gjelder vindkraft må det settes av midler til demontering av anleggene og restaurering av den ødelagte naturen. Det må gjøres fra dag en.

8. Med utgangspunkt i 2050-utvalgets hovedanbefalinger (se lenke), hva bør klimameldingen prioritere å følge opp, sett fra ditt ståsted?

Naturen må kartlegges bedre som grunnlag for en god arealpolitikk. Det må utarbeides bedre regionale og nasjonale oversikter over eksisterende og planlagt arealbruk. Nedbygging av natur til lands, til havs og langs kysten skal unngås.

Nasjonale myndigheter må sette klare rammer for kommunenes ansvar i arealpolitikken slik at nasjonale mål for klima og natur blir nådd. De nasjonale rammene for lokal arealpolitikk legger til grunn at nedbyggingen av naturlige arealer skal begrenses vesentlig.

Det bør igangsettes en **faglig samlet vurdering og registrering av natur på land**, tilsvarende det som er gjort til havs, og da med uholdte naturvitere (ikke betalt av utbyggere). Dette skal gi en samlet, landsdekkende vurdering, i motsetning til dagens bruddvise kartlegging av mindre områder.

9. Hvordan legge til rette for en rettferdig omstilling til lavutslippssamfunnet, og hvordan bør en klimapolitikk som når klimamålene innrettes slik at den har legitimitet og aksept i samfunnet?

Det må ikke innføres klimatiltak som kommer i direkte konflikt med natur, menneskerettigheter og lovverk. Energipolitikken må endres slik at strøm ikke blir en ren handelsvare som skal gjøre kraftselskapene rike og vanlige folk fattige. Vi må slutte å bygge ned store naturområder med ustabil og upålitelig vindkraft. Vindkraftindustri på land vil i stor grad belaste naboer og lokalsamfunn som må bære mye av byrden ved å få sin helse påvirket, sine eiendommer forringet, samt sine drikkevannskilder og nærområder ødelagt. Dette inkluderer også daglig forurensning med microplast (inneholder Bisfenol A og PFAS) i naturen rundt, samt potensiell forurensning gjennom oljelekkasjer og turbinhavari. Dette utfordrer også næringskjeden og naturmangfoldet for mennesker og dyr langt utenfor konsesjonsområdene. Det er vanskelig å se for seg at en klima- og energipolitikk som bidrar til nedbygging av norsk natur for å forsyne kontinentet med grønn energi, kan betraktes som rettferdig og vil få legitimitet og aksept i samfunnet.

Avslutning

Regjeringen må ta inn over seg at størstedelen av befolkningen har innsett at vi ikke redder klimaet ved å ødelegge naturen med vindkraft, og at de i framtiden vil måtte stå ansvarlig for de negative konsekvensene for klima, natur og mennesker, som er varslet gjennom utallige høringsinnspill. Regjeringen sin energimelding som presser på med store naturødeleggelser, ivaretar heller ikke de grunnleggende føre-var-prinsippene. Det tas heller ikke nok hensyn til

faglige uttalelser og fagmiljøenes bekymringsmeldinger. Regjeringen presser på for å få kortere konsesjonsprosesser, noe som vil påvirke både kartlegging og konsekvensutredninger, og være skadelig for natur og demokrati.

I den forbindelse ønsker vi å nok en gang henviser til Motvind Norge sin grundige energirapport: «Energipolitikk på naturens premisser – til beste for klima, naturmangfold, mennesker og næringsliv.» <https://energiognatur.no/hovedrapporten/>

Folkehelseutvalget i Motvind Norge

Siri Fjeseth (sign) Raine Olaf Ørsnes (sign)